

Näringsutskottets betänkande

1981/82: 44

över proposition 1981/82: 121 om statens provningsanstalts organisation, m. m., jämte motioner

Ärendet

I detta betänkande behandlas

dels proposition 1981/82: 121 om statens provningsanstalts organisation, m. m. (industridepartementet) med undantag av avsnitt 2.3, Företagshälsö-
vårdsutredningens förslag, vilken del behandlas av socialutskottet (SoU
1981/82: 46),

dels två motioner som har väckts med anledning av propositionen,

dels tre motioner från allmänna motionstiden 1982 om bibehållande av
statens provningsanstalts avdelning i Stockholm.

Generaldirektör Henric Bildt, statens provningsanstalt, vice ordföran-
den i provningsanstaltens styrelse generaldirektör Lennart Holm, statens
planverk och riksrevisionsdirektör Bo Sandberg, riksrevisionsverket, har
inför utskottet lämnat upplysningar i ärendet. Synpunkter i ärendet har
vidare inför utskottet framförts av förste avdelningsingenjör Maj Spång,
ordförande i Statstjänstemannaförbundets avdelning vid statens prov-
ningsanstalt, och ombudsman Anne-Marie Gahnbrand, Statstjänstemanna-
förbundet. Skrivelser har inkommit från chefen för provningsanstaltens
enhet i Stockholm, Rolf Wolff, och från Stockholms handelskammare.

Propositionen

Förslag

I propositionen föreslås (avsnitt 3, s. 11) att riksdagen godkänner de
riktlinjer för en avveckling av statens provningsanstalts regionala och
lokala organisation som föredragande statsrådet har förordat.

Vidare framläggs förslag till vissa anslag för budgetåret 1982/83 under
fjortonde huvudtiteln. Under angivna punkter föreslås följande:

F 5. Statens provningsanstalt: Uppdragsverksamhet (s. 12 f.)

att riksdagen till Statens provningsanstalt: Uppdragsverksamhet för
budgetåret 1982/83 anvisar ett förslagsanslag av 1 000 kr.

F 6. Bidrag till statens provningsanstalt (s. 13 f.)

att riksdagen till Bidrag till statens provningsanstalt för budgetåret
1982/83 anvisar ett reservationsanslag av 74 392 000 kr.

F 7. Statens provningsanstalt: Utrustning (s. 14-16)

att riksdagen till Statens provningsanstalt: Utrustning för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag av 17 000 000 kr.

Huvudsakligt innehåll

Statens provningsanstalt har genomgått en betydande omorganisation under 1970-talet. Huvuddelen av verksamheten har omlokalisrats från Stockholm till Borås. I detta sammanhang har provningsanstalten, genom flera nya lagar, tillförts nya och ändrade arbetsuppgifter.

I propositionen lämnas förslag till rekonstruktion av provningsanstaltens ekonomi. Särskilda åtgärder till ett belopp av ca 50 milj. kr. föreslås. I detta belopp ingår bl. a. medel för avskrivning av tidigare förluster samt kostnader för en avveckling av stora delar av provningsanstaltens regionala och lokala organisation. Denna avveckling föreslås vara genomförd senast den 30 juni 1983.

Vidare framläggs förslag till anslag till statens provningsanstalt för budgetåret 1982/83.

Bakgrund

I propositionen anges i huvudsak följande bakgrund till hemställan om avveckling av provningsanstaltens regionala och lokala organisation.

Finansiell rekonstruktion

I en genomgång av provningsanstaltens verksamhet har riksrevisionsverket (RRV) pekat på behovet av en finansiell rekonstruktion. Det ackumulerade underskottet i verksamheten var den 1 juli 1981 nära 20 milj. kr., som i dagsläget belastar provningsanstaltens rörliga kredit i riksgäldskontoret. I propositionen föreslås en engångsanvisning av 19 832 000 kr. till provningsanstaltens bidragsanslag för att täcka detta underskott, samtidigt som rörelsekrediten i riksgäldskontoret begränsas till 5 milj. kr.

RRV har vidare förordat att provningsanstalten tillförs ett eget rörelsekapital. I enlighet härmed föreslås att en särskild ram av 10 milj. kr. förs upp under provningsanstaltens utrustningsanslag.

Avveckling av den regionala och lokala organisationen

Till följd av underskotten i uppdragsverksamheten vid Stockholmsavdelningen och de betongtekniska filialerna i landet, beslöt regeringen år 1979 bl. a. att lägga ned två filialer och inskränka provningsanstaltens verksamhet i Stockholm.

För budgetåret 1979/80 redovisade provningsanstalten en förlust inom den regionala organisationen av ca 4,7 milj. kr. I 1981 års budgetproposition anförde föredragande statsrådet bl. a. att underskott av den storlek som hade redovisats för budgetåret 1979/80 inte var möjliga att godta i framtiden utan allvarliga effekter på provningsanstaltens verksamhet i

stort. Om den väntade resultatförbättringen för den regionala organisationen inte kunde uppnås under budgetåret 1980/81, så att verksamheten finansierades med intäkter från uppdragsverksamheten, var det, menade föredraganden, inte möjligt att undvika en nedläggning.

I 1982 års budgetproposition (prop. 1981/82: 100 bil. 17 s. 176) framhålls att provningsanstalten för budgetåret 1980/81 redovisar en förlust för den regionala och lokala organisationen av ca 3,5 milj. kr. Detta innebär att provningsanstaltens tidigare prognos för verksamheten under budgetåret 1980/81 inte har slagit in. Det är därför, sägs det i budgetpropositionen, inte längre möjligt att undvika ett slutligt beslut om nedläggning av provningsanstaltens regionala och lokala organisation.

I den nu föreliggande propositionen konstateras att den regionala och lokala verksamheten under de år som den nuvarande organisationen har fungerat inte har täckt sina särkostnader utan belastat provningsanstaltens gemensamma kostnader med sammanlagt ca 13 milj. kr. under budgetåren 1975/76-1980/81.

Utöver detta ackumulerade underskott kommer ändrade förutsättningar för den betongtekniska provningen att medföra ökade ekonomiska problem för den regionala och lokala organisationen. En bibehållen konkurrenskraft hos denna förutsätter en omfattande upprustning av bl. a. Stockholmsavdelningens resurser.

Med hänsyn bl. a. till den regionala och lokala organisationens ekonomiska resultat och till statsmakternas tidigare beslut att förlägga huvuddelar av provningsanstaltens verksamhet till Borås, bör därför stora delar av provningsanstaltens regionala och lokala organisation avvecklas.

Riksrevisionsverket har i sin rapport om statens provningsanstalt vidare anfört att man för att förbättra provningsanstaltens ekonomi i första hand bör pröva om en överflyttning till Borås av delar av den regionala och lokala verksamheten är möjlig.

I propositionen föreslås mot denna bakgrund att verksamheten vid enheterna i Stockholm och Lund samt vid filialerna i Norrköping, Jönköping, Karlskrona, Borlänge, Härnösand och Luleå läggs ned i enlighet med B-alternativet i provningsanstaltens strukturplan, vilket innebär en koncentration av provningsanstalten till Borås/Göteborg. Avvecklingen beräknas på kort sikt ge provningsanstalten en årlig resultatförbättring på ca 6 milj. kr. En gemensam avvecklingstidpunkt, den 30 juni 1983, förordas för all verksamhet. Avvecklingen innebär att ca 100 tjänster dras in.

Till täckande av avvecklingskostnaderna för provningsanstaltens regionala och lokala organisation begärs i propositionen särskilda medel uppgående till 21,2 milj. kr., som föreslås anvisade över anslaget Bidrag till statens provningsanstalt.

Motionerna

Yrkanden

De motioner från allmänna motionstiden som behandlas här är följande:

1981/82: 1046 av Bonnie Bernström m. fl. (fp), vari hemställs att riksdagen mot bakgrund av vad som anförts i motionen avslår planer som framförts av chefen för industridepartementet angående en nedskärning resp. avveckling av provningsanstaltens filial i Stockholm.

1981/82: 1465 av Lennart Blom m.fl. (m), vari hemställs att riksdagen uttalar sig för att frågan om eventuell nedläggning av statens provningsanstalts avdelning i Stockholm skall avgöras först sedan ett tillfredsställande beslutsunderlag presenterats.

1981/82: 1477 av Mats Hellström m. fl. (s), vari hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att statens provningsanstalts Stockholmsfilial ej skall avvecklas utan bibehållas i ungefärligen nuvarande omfattning.

De motioner som har väckts med anledning av propositionen är följande:

1981/82: 2214 av Lars Werner m.fl. (vpk), vari hemställs

1. att riksdagen avslår proposition 1981/82: 121.
2. att riksdagen uttalar att verksamheten vid statens provningsanstalt bör organiseras med ledning av de förslag vilka framlagts av personalen och dess fackliga organisationer.

1981/82: 2226 av Lennart Blom m. fl. (m), vari hemställs

1. att riksdagen med avslag på propositionen såvitt avser riktlinjer för en avveckling av statens provningsanstalts regionala och lokala organisation hos regeringen anholder om nytt förslag i enlighet med vad som anförts i motionen.
2. att riksdagen till Bidrag till statens provningsanstalt för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag av 33 360 000 kr.,
3. att riksdagen till Statens provningsanstalt: Utrustning för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag av 7 000 000 kr.

Motivering

I motion 1981/82: 1046 (fp) framhålls att bakgrunden till att provningsanstaltens Stockholmsavdelning bibehölls vid utlokaliseringen till Borås år 1976 var att ungefär 80 % av provningsanstaltens kunder fanns i Mälardalen. Under årens lopp har olika arbetsuppgifter överflyttats från de regionala avdelningarna till huvudförvaltningen, vilket i sin tur har lett till att dessas ekonomiska ställning har undergrävts. Samtidigt fortsätter huvudförvaltningen att ha ekonomiska problem och gå med förlust. En del av

huvudförvaltningens administrativa kostnader har, säger motionärerna, överlastats på de regionala avdelningarna, vilket undergrävt deras ekonomi ytterligare.

Enligt motionen uppgår kostnaderna för reducering av provningsanstaltens Stockholmsavdelning till minst 20 milj. kr. Stockholmsenhetens intäkter är enligt redovisningen ca 11 milj. kr. Denna intäkt, sägs det vidare, utgör en icke oväsentlig del av provningsanstaltens sammanlagda intäkter från frivillig provning, vilka uppgår till 30 milj. kr.

Motionärerna hävdar att en nedläggning av verksamheten i Stockholm aldrig kan vara en lösning på problemen för provningsanstaltens verksamhet i Borås. I motionen framhålls att det finns konkurrerande företag på området som kan ta över kunderna i Stockholm från provningsanstalten om servicen försämras ytterligare.

I motion 1981/82: 1465 (m) anförs att vad som redovisats i budgetpropositionen inte är ett tillräckligt underlag för beslut om en nedläggning av den regionala och lokala organisationen. För motionärerna framstår en nedläggning, alternativt en mycket kraftig reducering i Stockholm, som en ytterst tvivelaktig rationaliseringsåtgärd vid en bedömning av de framtida möjligheterna för provningsanstalten att uppvisa ett samlat, mer tillfredsställande ekonomiskt resultat. I motionen åberopas också en skrivelse från Stockholms handelskammare, vari det betecknas som olyckligt att provningsverksamheten reduceras i det område som har det i särklass största kundunderlaget. Vidare påpekas att en sådan åtgärd leder till högre kostnader för företagen.

Motion 1981/82: 2226 (m) kan sägas vara en komplettering av motion 1981/82: 1465.

Den nu framlagda propositionen uppfyller inte kravet på ett tillfredsställande beslutsunderlag, sägs det i den nya motionen.

De underskott som redovisas för provningsanstaltens verksamhet bör, menar motionärerna, till den del de ej hänför sig till den renodlade myndighetsutövningen i första hand elimineras genom en rationalisering av provningsanstaltens verksamhet i Borås. Den överkapacitet, sägs det vidare, som uppenbarligen föreligger vid huvudanläggningen i Borås torde knappast kunna tas i anspråk vid nedläggning av Stockholmsanläggningen, eftersom endast en mindre del av den hittillsvarande verksamheten vid denna kan antas övergå till Borås. En mera näraliggande åtgärd för att minska överkapaciteten i Borås vore därför att överföra verksamheten i Göteborg, med f.n. ett 30-tal befattningshavare, till Borås.

Enligt motion 1981/82: 1477 (s) kostade provningsanstalten staten ca 67 milj. kr. under budgetåret 1980/81. Därav skulle det på Stockholmsfilialen bokförda underskottet utgöra 2,6 milj. kr., medan nära 64 milj. kr. är kostnaden för Boråsanläggningen under nämnda budgetår.

Stockholmsfilialen har, menar motionärerna, starkt urholkats och efter-satts under uppbyggnadsåren i Borås. Ändå har den bidragit med en intäkt på 11 milj. kr., vilken nästan uteslutande härrör från frivillig provning i konkurrens med andra institutioner.

Provningsanstalten har så länge den funnits brottats med kostnadstäckningsproblem, men om det finns någon region i landet där provningsanstalten kan hoppas uppnå kostnadstäckning för sin uppdragsverksamhet, fortsätter motionärerna, så är det den region där den övervägande delen av uppdragsmarknaden finns, dvs. Stockholmsregionen. De drar därför slutsatsen att det är till men för provningsanstalten och för den statliga provnings- och kontrollverksamheten om riksdagen accepterar någon av de nedskärnings- resp. avvecklingsplaner som har lagts fram. En följd skulle bli försämrad service och höjda kostnader, vilket i sin tur skulle försvåra för landets industri att bidra till välståndsutvecklingen.

Omställningskostnaderna har beräknats till ca 23 milj. kr. Det görs i propositionen gällande att denna kostnad efter hand kommer att uppvägas av resultatförbättringar genom att uppdrag kan föras över från Stockholm till Borås. Men detta påstående är, hävdar motionärerna, inte underbyggt. I Stockholm finns många konkurrenter till provningsanstalten. Eftersom praktiskt taget all obligatorisk provning redan finns i Borås är det endast frivillig provning som återstår och kan komma i fråga för överföring dit. Det är uppenbart, säger motionärerna, att uppdrag inom detta område vid en drastisk minskning eller nedläggning av Stockholmsfilialen till största delen kommer att övergå till provningsanstaltens konkurrenter och endast i ringa omfattning kan beräknas komma till Borås.

Vidare hänvisas även i denna motion till den nämnda skrivelsen från Stockholms handelskammare.

Då en nedläggning, menar motionärerna, inte skulle ha en regionalpolitisk bakgrund blir en rimlig tolkning av regeringsförslaget att det är ett uttryck för en dogmatisk syn, innebärande att den offentliga sektorn bör avlövas, oberoende av om dess delar ger ett gott ekonomiskt resultat eller ej.

Enligt motion 1981/82: 2214 (vpk) har på senare år en rad verksamheter, ägnade att stärka skyddet för medborgarna i deras egenskap av konsumenter eller löntagare, urholkats och alltmer förvandlats till serviceverksamheter, som mot avgifter kunnat utnyttjas av tunga kommersiella intressen. Utvecklingen beträffande statens provningsanstalt anges vara ett av exemplen på detta.

Motionärerna vill betona att verksamheten vid provningsanstalten är av väsentlig betydelse ur en rad synvinklar: när det gäller säkerhet, arbetsmiljöförhållanden och möjlighet att få en opartisk prövning av skilda tekniska faciliteter. Att det finns en sådan möjlighet är, säger de, ett viktigt allmänt och medborgerligt intresse, vilket undergrävs om man gör resurserna snävare eller övergår till avgiftsfinansierad serviceverksamhet.

Statens provningsanstalts strukturplan 1981

Våren 1981 utarbetade statens provningsanstalt en strukturplan för myndighetens verksamhet, organisation och lokalisering. I strukturplanen redovisades tre alternativ. De s. k. B₁- och B₂-alternativen innebar en total avveckling av provningsanstaltens verksamhet utanför Borås/Göteborg (justeringsverksamheten och ädelmetallkontrollen undantagna) men de skilde sig åt beträffande avvecklingstakten. B₁-alternativet innebar en avveckling under flera år medan B₂-alternativet innebar avveckling före den 1 juli 1983. Det tredje alternativet – det s. k. R-alternativet – innebar att viss verksamhet vid de regionala avdelningarna alltså skulle finnas kvar. Då detta alternativ är en utgångspunkt för utskottets ställningstagande vad gäller omorganisationen av provningsanstalten ges nedan en utförlig redovisning av detta alternativ.

Provningsanstalten förordade R-alternativet. Två ledamöter reserverade sig mot styrelsens beslut och förordade B₁-alternativet. I propositionen föreslås ett genomförande av B₂-alternativet.

R-alternativet innebär enligt strukturplanen att provningsanstalten – förutom ädelmetallkontroll och justeringsverksamhet – utanför Borås/Göteborg kommer att bedriva endast byggnadsteknisk, brandteknisk och byggnadsfysikalisk verksamhet i Stockholm och Lund samt polymerteknisk verksamhet i Stockholm.

Verksamheten i Lund kommer att bedrivas inom ramen för ett laboratorium med åtta tjänster direkt knutna till det s. k. A1-laboratoriet i Borås.

I Stockholm kommer den byggnads- och brandtekniska och den byggnadsfysikaliska verksamheten att bilda ett laboratorium direkt knutet till A1 i Borås. Polymertekniken kommer organisatoriskt att vara direkt knuten till laboratoriet B2 i Borås. Av cheferna för respektive program/programdelsverksamhet utses en att utöva en samordnande funktion. Till denna funktion knyts även den administrativa servicegruppen.

I Stockholm blir totalt 52 personer övertaliga. Av dessa måste 20 omplaceras, medan vid en successiv avveckling 25 personer kan avgå med pension och sju med full årlig ersättning. En snabb avveckling innebär att fler personer måste omplaceras eller avgå med en årlig ersättning som ej uppnår full nivå.

I Lund är det en person som blir övertalig och måste omplaceras.

Dessutom uppstår inom filialverksamheten en övertalighet på totalt 19 personer. Av dessa är nio personer anställda med timarvode, varför de kan sägas upp under år 1982. Övriga tio personer måste däremot omplaceras.

Totalt innebär R-alternativet att 72 personer blir övertaliga. Samtidigt finns ett nyanställningsbehov på 14 personer i Borås/Göteborg.

Av nuvarande intäkter på 14,6 milj. kr. beräknas 4,9 milj. kr. bli kvar i regionen, medan 4,7 milj. kr. flyttas till Borås och 0,6 milj. kr. till Göteborg. Intäkter på 4,4 milj. kr. förväntas bortfalla.

Resultatförbättringen i den regionala verksamheten förväntas bli 1,9 milj. kr. och motsvarande siffra för Borås/Göteborg 3,2 milj. kr. Totalt beräknas därmed R-alternativet på kort sikt ge en resultatförbättring på 5,1 milj. kr.

På längre sikt bör det, enligt strukturplanen, finnas goda möjligheter att uppnå en ännu större resultatförbättring. Motiven för denna bedömning finns i nedanstående diskussion om marknadsbevakning, den lokala marknaden och effekter på Boråsanläggningen.

Genom att de regionala enheterna kan fungera som marknadsbevakare och kontaktorgan i berörd region kan provningsanstaltens Boråsanläggning tillföras en provningsvolym som annars skulle tillfalla annan provningsinstans. Härigenom erhålls en högre beläggning på Boråsanläggningen, vilket sannolikt inverkar positivt på resultatet.

Enligt R-alternativet behålls en lokal marknad i Stockholm och Lund. I fråga om byggområdet är det enligt strukturplanen möjligt att en ökning kan ske under 1980-talet. Byggekongjunkturen befinner sig f. n. på en bottennivå. Någon ytterligare nedgång är inte trolig, sägs det i strukturplanen, utan snarare bör en uppgång ske under de närmaste åren. Om provningsanstalten kan behålla delar av nuvarande lokala marknad för rutinemässig provning och på sikt, kanske också öka den erhålls ett värdefullt bidrag till gemensamma kostnader och till kostnader för forskning och utveckling. På sikt bör detta innebära en resultatförbättring.

Avslutningsvis sägs i SP-81 att B-alternativet på kort sikt i förhållande till R-alternativet innebär en ökad beläggning i Boråsanläggningen, vilket beräknas medföra en positiv resultateffekt. Detta kan emellertid innebära ett hinder för uppbyggnaden av en kvalificerad provningsverksamhet som på sikt skall ge Boråsanläggningen förbättrade resultateffekter. R-alternativet har i detta avseende en större flexibilitet, vilket på längre sikt kan medföra en ytterligare resultatförbättring.

En organisation enligt R-alternativet är å andra sidan med de förhållandenvis små enheterna i Stockholm och Lund sårbar genom sitt personberoende. Risken finns att enheterna inte kan arbeta som marknadsbevakare och ta hand om den lokala marknaden så som har beskrivits i det föregående. Eventuella positiva resultateffekter kan härigenom försvinna.

Ändrade förutsättningar för strukturplanen

På grund av att förutsättningarna från våren 1981 har ändrats måste R-alternativet modifieras. I anslutning till sin redogörelse inför utskottet har provningsanstaltens generaldirektör givit en översiktlig skriftlig redogörelse för de förändrade förutsättningarna och effekterna av dessa. I detta avsnitt sammanfattas vissa delar av denna redogörelse.

Inledningsvis konstateras att förutsättningarna för ett R-alternativ är annorlunda nu än för ett halvår sedan. Detta beror dels på att oplanerade

händelser har inträffat, såsom att viss personal inte längre är i tjänst, dels på att förhandlingsöverenskommelser och planerade åtgärder som flyttningsförberedelser redan påbörjats.

I det följande görs en översiktlig analys över förändringarnas art.

För Stockholm innebär R-alternativet att det skulle vara kvar

- en byggnadsteknisk grupp om till en början tio personer men med en förutsedd utveckling till tolv personer efter några år (två nyrekryteringar).
- en polymerteknisk grupp om fyra personer,
- en grupp för administrativ service om tre personer gemensam för de nämnda två grupperna och den justerings- och ädelmetallkontrollverksamhet som under alla omständigheter skall finnas kvar i Stockholm.

Inalles skulle Stockholmsavdelningen på sikt omfatta 31 personer av vilka två från början var avsedda att nyrekryteras efter hand medan minst en person måste nyrekryteras omedelbart. Övriga för placering i R-alternativet aktuella personer som har slutat kan ersättas av personer som från början avsågs bli omplacerade.

Den byggnadstekniska verksamhetens förutsättningar har påverkats förhållandevis litet på kort sikt. Men det förberedelsearbete som nu måste göras om från ett sämre utgångsläge medför kostnader som kan uppskattas till 0,5–1 milj. kr.

Marknadsbehovet för betongprovningar bedöms bli något mindre än enligt den beräkning som gjordes i november. Detta innebär en minskning med en tjänst. Trots denna personalminskning får man en resultatförsämring med 1,1 milj. kr. per år.

Den brandtekniska tillverkningskontrollen, som enligt R-alternativet skulle ingå i den byggnadstekniska verksamheten och omfatta två tjänster i Stockholm (och två tjänster i Borås), har visat sig svårare att hålla samman än vad som bedömdes i november. Den går visserligen ihop ekonomiskt i Stockholm, men skulle ge ett bättre resultat, totalt för provningsanstalten och bedrivs mer effektivt om den fördes över till Borås.

Den polymertekniska verksamheten påverkas relativt sett mer. Två nyckelpersoner har slutat vid provningsanstalten och en är tjänstledig. Dessa specialister måste ersättas genom nyanställningar som följs av utbildnings- och inkörningsperioder på 0,5–1,5 år till en kostnad av ca 1 milj. kr. Detta medför att intäktssidan drabbas.

Samtidigt måste ifrågasättas om den marknad som redan har gått förlorad inom detta område kan återvinnas. I varje fall torde den inte kunna återvinnas helt. Möjligheter att få en lönsam verksamhet inom det polymertekniska området vid Stockholmsenheten föreligger därför enligt redogörelsen knappast längre. Denna verksamhet i Stockholm borde därför också avvecklas.

Situationen för den polymertekniska verksamheten påverkar dessutom direkt möjligheterna att begränsa nettokostnaderna för den övriga kemi-

verksamheten, vilken skall avvecklas under ytterligare två år efter B2-alternativets sluttid. Detta berör ytterligare åtta personer som skulle stödjas av polymergruppen.

För gruppen administrativ service har egentligen inga förändringar i förutsättningarna skett. Om polymergruppen och den brandtekniska tillverkningskontrollen förs bort måste dock denna grupp minskas med en tjänst.

Övriga verksamheter i Stockholm skall enligt R-alternativet avvecklas successivt. Nettokostnaderna – för denna avvecklingsorganisation har sannolikt inte påverkats nämnvärt av utvecklingen med undantag för kemi-verksamheten som redan har kommenterats.

Gemensamt för Stockholmsavdelningen är också att investeringar i utrustning och byggnader för ca 2 milj. kr. krävs. Detta belopp finns inte med i propositionen. I R-alternativet förutsattes investeringen i ombyggnad bli direktavskriven.

Förutsättningarna för laboratoriet i Lund har inte förändrats i avgörande grad. Det beräknade boftfallet av betongprovningar kan kompenseras inom byggnadsfysikområdet, där laboratoriet i Lund har breddat sin kompetens.

Enligt R-alternativet skulle filialen i Luleå inte läggas ned lika snabbt som övriga filialer utan bibehållas t. o. m. budgetåret 1984/85. De ändrade bedömningarna rörande betongprovningar inverkar endast marginellt. Förutsättningarna är alltså i stort sett oförändrade.

R-alternativet bygger dock för Luleås del på förutsättningen att lokalfrågan kan lösas genom samlokalisering med högskolan. Kan så ej bli fallet måste filialen läggas ned tidigare.

Gemensamt för provningsanstalten har utvecklingen medfört att en del arbete som har lagts på lednings-, planerings- och budgeteringssidan liksom inte minst på förhandlingssidan (där arbetsinsatserna är särskilt svårbedömbara) måste göras om vid beslut om ett R-alternativ. Detta innebär en viss alternativkostnad för provningsanstalten, som emellertid är svår att uppskatta.

En direkt merkostnad uppstår dock. R-alternativet förutsatte att en hel del personal skulle ha omplacerats före 1982 års slut. Detta är nu inte längre möjligt med undantag för personalen vid filialerna. I redogörelsen räknar man med att nämnda tidpunkt förskjuts ett halvår. Kostnaderna härför motsvarar ett halvt års löner m. m. för ca tio tjänster, eller ca 0,7 milj. kr.

Redogörelsen avslutas med en jämförelse mellan B- och R-alternativen. Sammanfattningsvis sägs att uvecklingen sedan november 1981 har medfört att motiven för ett R-alternativ har försvagats och motiven för ett B-alternativ stärkts. Det enda som i dag egentligen talar emot ett snabbt B-alternativ är de personalpolitiska aspekterna, sägs det i redogörelsen. Dessa skulle emellertid kunna beaktas om staten går personalorganisatio-

nerna till mötes i deras krav på sänkta åldersgränser för pension m. m. åtminstone i samma utsträckning som är vanligt i större koncerner i motsvarande situation, anfördes det vidare.

Härutöver finns givetvis också, konstateras det, närings- och regionalpolitiska aspekter som provningsanstalten inte har kompetens att bedöma. De uppdragsintäkter som går förlorade i ett B-alternativ i förhållande till R-alternativet beräknas uppgå till 1–2 milj. kr. per år.

En sammanfattning av vilka konsekvenser de ändrade förutsättningarna får för personalen och omställningskostnaderna kan redovisas på följande sätt.

Antalet tjänster vid Stockholmsenheten minskar under förutsättning att den brandtekniska verksamheten finns kvar i Stockholm, med ytterligare sex jämfört med det ursprungliga R-alternativet. Detta innebär att Stockholmsavdelningen på sikt kommer att omfatta 25 tjänster. I dag arbetar i Stockholm, räknat som heltidstjänster, 73 personer på avdelningen.

Omställningskostnaderna beräknas öka enligt följande:

	milj. kr.
– byggnadsteknik Stockholm	0,5–1
– kemiverksamhet (exklusive polymergruppen)	1–1,5
– ett halvt års förskjutning av omplacering av personal	0,7

Härtill kommer alternativkostnader för administrativt arbete och förhållningsarbete, som måste göras om. De ökade omställningskostnaderna uppskattas enligt detta alternativ till totalt 3 milj. kr. Investeringsbehovet för fortsatt verksamhet vid Stockholmsenheten uppgår till 1 milj. kr. för ny utrustning och 1 milj. kr. för ombyggnad av lokalerna i Stockholm. Resultateffekten i förhållande till R-alternativet är under dessa förutsättningar oförändrad.

Tidigare riksdagsbehandling

Näringsutskottet behandlade år 1972 (NU 1972: 38) en proposition om frågor rörande organisationen av officiell provning och kontroll m. m. I anslutning härill behandlades en motion av Paul Brundin m. fl. (m, c, fp, vpk), vari hemställdes att riksdagen med ändring av tidigare beslut skulle anhålla om förnyad utredning och förslag angående lokaliseringssort för statens provningsanstalt.

I sin motivering framhöll motionärerna att provningsanstalten av de totala utgifterna måste täcka ungefär två tredjedelar genom egna inkomster. Därför är provningsanstalten, anfördes det, i avgörande grad beroende av sin i särklass största marknad, Stockholmsregionen. Av statens provningsanstalts uppdragsgivare uppgavs 94 % vara privata företag och ca 65 % finnas i Stockholmsregionen. Vid en utflyttning från Stockholm skulle, menade motionärerna, andra provningsinstitutioner växa och överta provningsanstaltens marknadsandel. Provningsanstaltens föreslag-

na regionala avdelning i Stockholm borde inte endast avse byggnadsteknisk forskning utan få en mera allsidig inriktning.

För att provningsanstalten skulle kunna fylla sin uppgift som central förvaltningsmyndighet krävdes, fortsatte motionärerna, en sakkunskap som förutsatte att provningsanstalten var förlagd till en industriell och teknisk-vetenskaplig miljö med goda kommunikationer till orter inom och utom landet. Dessa förutsättningar uppfyllde ej Borås, menade motionärerna. Det väntade bortfallet av uppdrag bedömdes medföra att provningsanstalten förlorade erfarenheter som erfordrades för att myndighetsfunktionerna skall kunna utföras med full kompetens. Att skaffa sådana erfarenheter på annat sätt skulle medföra betydande kostnader, som måste bestridas med statsmedel.

I sitt avstyrkande av denna motion betonade utskottet att en av utgångspunkterna för regeringens förslag var riksdagens beslut år 1971 att provningsanstaltens huvuddel skulle lokaliseras till Borås.

Detta beslut var, sade utskottet, grundat på ingående överväganden. Utskottet fann inte att motionärerna hade anfört sådana skäl som motiverade en förnyad prövning av frågan. Utskottet erinrade om att en relativt stor enhet för uppdragsverksamhet förutsattes bli kvar i Stockholm vid provningsanstaltens utflyttning. Dessutom hänvisade utskottet till att chefen för finansdepartementet i proposition 1971: 29 hade framhållit att Borås kunde erbjuda en mångsidig industriell och teknisk miljö inom rimliga rese- och transportavstånd. Med det sagda avstyrkte utskottet motionen, som avslogs av riksdagen.

Utskottet

Huvuddelen av statens provningsanstalt omlokaliseras under åren 1975–1978 till Borås. I sin anslagsframställning för budgetåret 1981/82 anförde provningsanstalten att omlokaliseringen på kort sikt hade medfört en negativ ekonomisk utveckling. Detta kunde till viss del förklaras av att det visat sig svårt att öka beläggningen på Boråsanläggningen i den takt som statsmakterna hade begärt, och av att provningsanstalten under de senaste budgetåren hade haft problem inom den regionala verksamheten, vilken bedrevs vid avdelningar i Stockholm och Lund och vid filialer i Norrköping, Jönköping, Karlskrona, Borlänge, Härnösand och Luleå.

För att kunna komma till rätta med problemen beslöt provningsanstalten under våren 1981 att en strukturplan skulle utarbetas för den framtida verksamheten, organisationen och lokaliseringen.

I strukturplanen redovisas två alternativ. Det ena, det s.k. B-alternativet, avser en koncentration av all verksamhet till Borås/Göteborg. Detta avvecklingsalternativ kan genomföras enligt en snabbare och en långsammare modell. Det andra, det s. k. R-alternativet, innebär en rekonstruktion av den regionala verksamheten. R-alternativet medför att provningsan-

stalten utanför Borås/Göteborg bedriver verksamhet i Stockholm och Lund inom områdena byggnadsteknik, brandteknik och byggnadsfysik samt i Stockholm dessutom inom området polymerteknik. Båda alternativen innebär att ädelmetallkontroll och justeringsverksamhet bibehålls vid nuvarande orter, i Stockholm dock i reducerad omfattning. Provningsanstalten har förordat R-alternativet.

I propositionen föreslås att en finansiell rekonstruktion av provningsanstalten genomförs enligt den snabbare modellen av B-alternativet. Motiveringen till detta val är att den regionala och lokala organisationen under de år som den har fungerat inte har täckt sina särkostnader utan givit ett negativt bidrag till täckning av för provningsanstalten gemensamma kostnader med sammanlagt ca 13 milj. kronor. Vidare anføres att ändrade förutsättningar för den betongtekniska provningen kommer att medföra ökade ekonomiska problem för denna del av organisationen.

I anslutning till propositionen föreligger fem motioner. Fyra av dessa behandlar frågan om bibehållande av provningsanstaltens verksamhet i Stockholm. I motionerna 1981/82: 1046 (fp) och 1981/82: 1477 (s) begärs att provningsanstaltens Stockholmsavdelning skall bibehållas i ungefärligen nuvarande omfattning. I motionerna anføres att provningsanstalten alltid har haft svårigheter att täcka sina kostnader men att detta inte skall härledas till verksamheten vid Stockholmsavdelningen. Stockholmsavdelningen har, menar motionärerna, starkt urholkats och eftersatts under uppbyggnadsåren i Borås. Men Stockholmsområdet representerar en betydande del av provningsanstaltens kundunderlag och bör därför ha möjligheter att utnyttja provningsanstaltens tjänster inom regionen, säger motionärerna.

Man hänvisar i detta sammanhang till Stockholms handelskammare, som hävdar att en nedläggning av verksamheten i Stockholm skulle innebära en väsentligt försämrad servicenivå, höjda kostnader för företagen och större svårigheter att upprätthålla den nödvändiga personliga kontakten med provningsanstalten.

I motionerna 1981/82: 1465 (m) och 1981/82: 2226 (m) hävdas att vad som har redovisats i budgetpropositionen inte är ett tillräckligt underlag för ett beslut om nedläggning av den regionala och lokala organisationen. Även i dessa motioner åberopas den nyss nämnda skrivelsen från Stockholms handelskammare.

De underskott som redovisas för provningsanstaltens verksamhet bör, menar motionärerna, till den del de ej hänför sig till den renodlade myndighetsutövningen i första hand elimineras genom en rationalisering av provningsanstaltens verksamhet i Borås.

Enligt motion 1981/82: 2214 (vpk) har på senare år en rad verksamheter, ägnade att stärka skyddet för medborgarna i deras egenskap av konsumenter eller löntagare, urholkats och alltmer förvandlats till serviceverksamheter, som mot avgifter kunnat utnyttjas av tunga kommersiella intres-

sen. Utvecklingen beträffande statens provningsanstalt nämns som ett exempel på detta. Det allmänna medborgerliga intresset undergrävs, menar motionärerna, om man minskar resurserna eller övergår till avgiftsfinansierad serviceverksamhet. Med denna motivering yrkar de avslag på propositionen.

Utskottet delar den uppfattning som framförs i propositionen att en finansiell rekonstruktion av provningsanstalten är nödvändig om förutsättningar skall skapas för att verksamheten i framtiden kan hållas inom givna ekonomiska ramar.

I propositionen föreslås en koncentration av verksamheten till Borås. Utskottet vill emellertid framhålla att det – såsom framhålls i motionerna 1981/82: 1046 (fp), 1981/82: 1465 (m), 1981/82: 1477 (s) och 1981/82: 2226 (m) – måste vara en fördel för samhället och speciellt för företagen om en del av provningsanstaltens tjänster kan utföras inom avnämarnas egen region. Detta gäller i hög grad för Stockholmsområdet, där en betydande del av provningsanstaltens kundunderlag finns. Tidigare i betänkandet (s. 7) har en utförlig redogörelse lämnats för det s.k. R-alternativet i provningsanstaltens strukturplan 1981. Provningsanstalten har anfört tre motiv för val av R-alternativet. Personalhänsyn talar för detta alternativ. I samma riktning pekar de marknadsfördelar i Stockholms- och Skånerregionerna, som bibehållandet av verksamheten vid enheterna i Stockholm och Lund skulle innebära. Slutligen innebär R-alternativet även lägre omställningskostnader.

På grund av att förutsättningarna från hösten 1981 till vissa delar har ändrats kan R-alternativet emellertid behöva modifieras. Utskottet har av provningsanstaltens generaldirektör – som stöder propositionens förslag – erhållit en översiktlig redogörelse för de förändrade förutsättningarna och deras effekter på personalsituationen och omställningskostnaderna (s. 8).

Utskottet delar den i motionerna 1981/82: 1046 (fp), 1981/82: 1465 (m), 1981/82: 1477 (s) och 1981/82: 2226 (m) framförda uppfattningen att vissa av de tjänster som provningsanstalten utför måste kunna tillhandahållas på regional nivå. Ett mål måste emellertid vara att full kostnadstäckning uppnås i uppdragsverksamheten.

Utskottet finner att det s.k. modifierade R-alternativet inte ger förutsättningar för en tillfredsställande verksamhet vid bl. a. Stockholmsavdelningen. Utskottet förordar därför en rekonstruktion av provningsanstalten i huvudsak enligt de riktlinjer, som R-alternativet anger. Mot denna bakgrund avstyrker utskottet regeringens förslag till rekonstruktion av provningsanstalten. Vidare avstyrker utskottet de nämnda motionerna 1981/82: 1046 (fp), 1981/82: 1465 (m), 1981/82: 1477 (s) och 1981/82: 2226 (m) i vad gäller yrkandena att verksamheten vid provningsanstaltens Stockholmsavdelning skall bibehållas på ungefär samma nivå som i dag.

De kostnader som kan uppkomma i samband med vissa nödvändiga

nyinvesteringar och ombyggnader vid Stockholmsavdelningen bör enligt utskottets mening finansieras genom omprioriteringar av verksamheten inom provningsanstalten. I den mån ytterligare behov av medel kommer att behövas får regeringen återkomma till riksdagen.

En förutsättning för utskottets förslag är att Stockholmsavdelningen skall fungera som en självständig enhet. Därför finner utskottet det angeläget att regeringen noga överväger tjänstesammansättningen vid Stockholmsavdelningen innan rekonstruktionen genomförs enligt här angivna riktlinjer.

I motion 1981/82: 2214 (vpk) begärs att riksdagen skall avslå propositionen och besluta att verksamheten vid statens provningsanstalt skall organiseras enligt de förslag som framlagts av personalen och de fackliga organisationerna. Till motivering för dessa yrkanden anföras främst att provningsanstalten inte bör ägna sig åt avgiftsfinansierad serviceverksamhet och att någon indragning av provningsanstaltens resurser inte bör komma i fråga. Som tidigare framgått av detta betänkande är det utskottets uppfattning att uppdragsverksamheten bör vara avgiftsfinansierad och anpassad till det behov som föreligger. Utskottet avstyrker därför motion 1981/82: 2214 (vpk).

Utskottet hemställer

att riksdagen med anledning av proposition 1981/82: 121 och motionerna 1981/82: 1046, 1981/82: 1465, 1981/82: 1477 och 1981/82: 2226 samt med avslag på motion 1981/82: 2214 för budgetåret 1982/83 under fjortonde huvudtiteln anvisar

a) till *Statens provningsanstalt: Uppdragsverksamhet* ett förslagsanslag av 1 000 kr.,

b) till *Bidrag till statens provningsanstalt* ett reservationsanslag av 74 392 000 kr.,

c) till *Statens provningsanstalt: Utrustning* ett reservationsanslag av 17 000 000 kr.

och därvid som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om provningsanstaltens regionala och lokala organisation.

Stockholm den 11 maj 1982

På näringsutskottets vägnar

INGVAR SVANBERG

Närvarande: Ingvar Svanberg (s), Johan Olsson (c), Erik Hovhammar (m), Hugo Bengtsson (s), Sven Andersson (fp), Nils Erik Wååg (s), Lilly Hansson (s), Birgitta Hambræus (c), Lennart Pettersson (s), Bengt Sjönell (c), Wivi-Anne Radesjö (s), Sivert Andersson (s), Christer Eirefelt (fp), Per Westerberg (m) och Lennart Blom (m).

Reservation

Johan Olsson (c), Sven Andersson (fp), Birgitta Hambræus (c), Bengt Sjönell (c) och Christer Eirefelt (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 13 med "I propositionen" och slutar på s. 15 med "angivna riktlinjer" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets bedömning krävs det då att provningsanstalten kan bättre utnyttja de resurser som tillfördes den genom investeringar vid omlokaliseringen till Borås. Detta kan bl. a. ske genom att den regionala verksamheten avvecklas. Därvid elimineras även en viss del av den verksamhet inom provningsanstalten som f. n. icke kan täcka sina kostnader.

Tidigare i betänkandet har en redogörelse lämnats dels för R-alternativet i provningsanstaltens strukturplan 1981, dels för ett modifierat R-alternativ byggt på de i dag gällande förutsättningarna. Enligt utskottets uppfattning är det oundgängligt att även ett modifierat R-alternativ måste medföra en höjning av omställningskostnaderna och av investeringskostnaderna för ny utrustning och upprustade lokaler i Stockholm. Samtidigt måste vid ett val av detta alternativ stor osäkerhet även framdeles komma att råda vad gäller Stockholmsavdelningens möjligheter att få sina kostnader täckta i uppdragsverksamheten. Utskottet har i detta sammanhang även noterat att den byggnads- och betongtekniska provningen kommer att få allt mindre betydelse för Stockholmsavdelningens verksamhet. Såsom framgår av den redogörelse som provningsanstaltens generaldirektör lämnat inför utskottet har förutsättningarna för att bibehålla filialverksamheten försämrats sedan provningsanstaltens strukturplan utarbetades. Ett bibehållande av filialen i Stockholm enligt ett modifierat R-alternativ kommer att kräva ytterligare anslag i storleksordningen 5 milj. kr. och ett ännu högre belopp om det ursprungliga R-alternativet följs.

Utskottet vill även framhålla att Stockholmsregionen är väl försedd inom provningsområdet både vad gäller övriga offentliga institutioner utanför provningsanstalten och privata institutioner, vilket innebär att en tillfredsställande service bör kunna upprätthållas även i fortsättningen.

Mot denna bakgrund tillstyrker utskottet regeringens förslag rörande avveckling av statens provningsanstalts regionala och lokala organisation. Detta innebär att motionerna 1981/82: 1046 (fp), 1981/82: 1465 (m), 1981/82: 1477 (s) och 1981/82: 2226 (m) avstyrks.

dels att utskottet bort hemställa

att riksdagen med bifall till proposition 1981/82: 121 och med avslag på motionerna 1981/82: 1046, 1981/82: 1465, 1981/82: 1477, 1981/82: 2214 och 1981/82: 2226

dels godkänner de riktlinjer för avveckling av statens provningsanstalts regionala och lokala organisation som anges i propositionen.

dels för budgetåret 1982/83 under fjortonde huvudtiteln anvisar

a) till *Statens provningsanstalt: Uppdragsverksamhet* ett förslagsanslag av 1 000 kr.,

b) till *Bidrag till statens provningsanstalt* ett reservationsanslag av 74 392 000 kr.,

c) till *Statens provningsanstalt: Utrustning* ett reservationsanslag av 17 000 000 kr.

